

TÜRKİYE SIĞIR ISLAHI STRATEJİSİ

Naci TÜZEMEN* Mete YANAR* Ömer AKBULUT* Recep AYDIN*

ÖZET: Türkiye'de sığırların genetik ıslahında devletin takip edeceği stratejilerde, başlıca iki ana hedef üzerinde durulması gerekir. Bunlardan birincisi, özellikle yerli sığır ırklarının saf yetiştirme ile gen kaynağı olarak korunması ve genetik ıslahıdır. İkincisi ise bölgeler dikkate alınarak kültür ırklarının saf olarak yetiştirilmesi veya yerli ırklarla değişik seviyede melezlerinin oluşturulmasıdır. Melez tiplerin elde edilmesinde kombinasyon veya çevirme melezlemesinden yararlanılabilir. Genetik kapasitesi yüksek hayvanların geliştirilmesinde performans ve progeny testler üzerinde önemle durulmalı ve bunun için uygun istasyonlar kurulmalıdır.

Devlet, genetik ıslah faaliyetlerinde yetiştiricilerin kuracakları yetiştirici birlikleri ile iyi bir koordinasyon oluşturmalıdır. Ancak yetiştirici birliklerine gerekli destek verilerek bağımsız çalışmalarını sürdürmeleri sağlanmalıdır. Sözleşmeli damızlık yetiştiriciliğinin yaygın ve etkin hale getirilmesine çalışılmalıdır.

THE STRATEGY OF CATTLE IMPROVEMENT IN TURKEY

SUMMARY: In Turkey , it is required to focused attention on two main targets in the strategies of the improvement of cattle which will be followed by the government. One of them is the protection of the indigenous breeds by raising as purebred for source of gene and the genetic improvement of the native breeds. The second target is the raising of European cattle breeds as purebred or crossbred which may have blood of european breeds in different levels by considering conditions of the different regions. The backcross or rotationcross systems of crossbreeding could be used to make up cross. Progeny and performance tests should be utilized for improvement of cattle which have high genetic capacity and test stations for progeny and performance tests should be founded.

The government should establish a well coordination with cattle breeding associations founded by cattle breeders in the genetic improvement programs. But , the associations have to be run independently by providing support of the government. The contracted cattle breeding system has to be increased and more effective.

GİRİŞ

Hayvancılık sektörü, bir ülkenin hem genel ekonomi ve hemde tarımın diğer alanlarında gelişmeyi motive edici, halkın ve bilhassa genç nüfusun beslenmesinde çok önemli rolü olması bakımından stratejik temel sektör olma özelliğindedir. Ekonomik

*Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, 25240, Erzurum.

yönden gelişmesini tamamlamış ülkelerde, tarımın ekonomi içindeki payı çok düşük olmakla beraber, hayvancılık alt sektörünün tarım içindeki payı % 60-70 düzeyindedir. Gelişmekte olan ülkelerde ve bu arada ülkemizde bu oran % 25 gibi çok düşük seviyelerdedir. Ayrıca ülkemizde hayvancılığın toplam üretim içindeki payı % 3.5 düzeyindedir (Anon,1996).

Türkiyede hayvansal ürünleri işleyen et, süt, dokuma ve deri sanayi kollarının geliştirilmesi ve tam kapasite ile çalıştırılması ancak devamlı ve kaliteli hammadde akışına bağlıdır. Kaliteli ve bol miktarda üretilen hayvansal ürünler, bunları işleyecek endüstri kuruluşlarının gelişmesini, tüketicinin kaliteli ve ucuz ürün almasını sağlayacaktır. Bu noktada sığır yetiştiriciliğinin Türkiye ekonomisinde çok önemli yeri bulunmaktadır. Toplam kırmızı et üretiminin % 69.6'sı (296 bin ton) ve toplam süt üretiminin % 86.7'si (8.9 milyon ton) sığırlardan elde edilmektedir. Ülkemizde kesilen sığırlarda karkas ağırlığı ortalama 145 kg ve sağılan inek başına ortalama süt üretimi 1450 kg'dır(Anon, 1995).

Türkiyede sığırlardaki bu düşük verimin başlıca iki önemli sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, genetik yapılarının yetersiz olması, ikincisi de uygun çevre şartlarının sağlanamamasıdır. Verimliliğin artırılmasında kalıcı olması nedeniyle sığırların genetik yapılarının değiştirilmesi önem kazanmaktadır.

Bu tebliğ'de sığırların genetik ıslahında izlenecek yollar bugüne kadar yapılan çalışmaların ışığı altında tartışılacaktır.

SİĞİR ISLAHI STRATEJİSİ

Devletin izleyeceği stratejide başlıca üç ana gaye bulunmalıdır. Bunlar;

- Yerli sığır ırklarının saf yetiştirme ile korunması ve ıslahı,
- Kültür ırkı sığırlar kullanılarak, bölgelerin doğal, ekonomik ve sosyal şartları ile uyumlu, yeni sığır ırk ve tiplerinin geliştirilmesi,
- Gerek bölge koşulları ve gerekse tek tek işletme şartları dikkate alınarak uygun kültür ırkı sığırların saf olarak yetiştirilmesidir.

Yerli Sığır Irklarının Korunması ve Islahı :

Yerli sığır ırklarının gen kaynağı olarak korunması ve ıslahında başlıca dört temel fayda vardır.

a- Gelecek yıllarda yeni sığır ırk ve tiplerinin geliştirilmesinde önemli bir genetik kaynak olması,

b- Ülkemizin bir çok yöresinde uygun olmayan çevre şartlarında bile yerli sığırların verimlerini devam ettirmeleri,

c- Olumsuz şartlara adaptasyon yeteneği yüksek olan bu genotiplerin eğitim ve araştırma materyali olması,

d- Bölge kültür ve geleneğinin bir parçası olan yerli ırklar uzun yılların birikimi olup, gelecek nesiller için bu kaynakların ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Genellikle plansız, programsız ve kontrolsüz olarak yürütülen çevirme melezlemesi çalışmaları sonucunda yerli sığır ırklarında büyük tahribat görülmektedir. Halep, Kıbrıs, Çukurova, Kırım, Kafkasya, Malakan, Diyarbakır, Karacadağ, Eleşkirt, Dört Yol, Urla, Kalmuk ve Karaisalı sığırı gibi yöresel ırklar yok olmuştur. Yerli Kara, Doğu Anadolu Kırmızısı, Boz Irk, Zavot ve Kilis Sığırı ise ağır tehdit altındadır.

Melezleme çalışmalarının giderek artan ölçülerde devreye girmesi, bütün yerli ırklarımız için koruma tedbirlerinin devlet tarafından alınması mecburiyetini ortaya koymaktadır.

Yerli sığır ırklarının sahip oldukları genetik potansiyel yeterince incelenmemiştir. Küçük ve kapalı sürülerde yapılan çalışmalarda önemli verim özellikleri yönünden yerli sığırlarımızın genetik potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Esasen ıslah için yeterli genetik varyasyonun bulunmaması söz konusu olamaz. Çünkü şimdiye kadar bu ırklarda düzenli bir seleksiyon uygulanmamış ve geniş kapsamlı bir saha çalışması yapılmamıştır.

Örneğin Doğu Anadolu Kırmızılarının otlama ve besi kabiliyeti, Kilis ve Zavot'ların süt verimi, Yerli Kara ve Doğu Anadolu Kırmızılarının adaptasyon kabiliyeti, üreme gücü ve hastalıklara dayanıklılık gibi özellikler yönünden önemli genetik varyasyona sahip oldukları ifade edilmektedir (Yarkın,1961; Alpan,1990; Tüzemen ve ark.,1992; Özhan ve ark.,1995). Dolayısıyla yerli sığır ırkları üzerinde daha ayrıntılı ve büyük çaplı çalışmaların devam ettirilmesi gerekmektedir.

Yeni Sığır Irk ve Tiplerinin Elde Edilmesi ve Çoğaltılması

Sığır yetiştiriciliğinde çevre şartlarının iyileştirilmesinin yanında daha yüksek verim verebilecek ırkların veya tiplerin geliştirilmesi yoluna gidilmektedir. Ancak bu durum uzun zaman planlı çalışmayı gerektirir ve oldukça pahalıdır. Ayrıca ulaşılabilecek sonuçlar bakımından kesinlik söz konusu değildir.

Yeni sığır ırk ve tiplerinin elde edilmesinde kombinasyon veya çevirme melezlemesi metodları kullanılabilir. Bu melezleme metodları ile yerli ve kültür ırklarının istenilen özelliklerinin biraraya getirilmesi mümkün olabilecektir. Bu amaçla ithal edilecek ırklara ağır sınırlamalar getirilmemelidir. Çünkü çok farklı özelliklere sahip ırklar ülkemizde değişik yörelerdeki kamu kurumlarında (bilhassa araştırma enstitüleri, üniversite çiftlikleri ve tarım işletmelerinde) saf yetiştirmedeki performansları, yerli ırklarla kombinasyon yetenekleri ve genotipxçevre interaksyonu bakımından test edilmelidir. Böylece her yörede yerli ırkların ıslahında kullanılacak kültür ırkları tesbit edilmiş olacaktır.

Bu noktada başlıca faktörler olarak ırkın adaptasyonu, bölgenin sosyo ekonomik durumu, tüketim alışkanlıkları ve pazarlama imkanları dikkate alınmalıdır. Çevirme

Kaba yem üretimi son derece sınırlı olan Karadeniz bölgesinin coğrafi yapısı dikkate alındığında, bölgede sığırcılık ahır hayvancılığına yönelik olmak durumundadır. Karadeniz bölgesinde saf Jersey ırkı ile Jersey melezleri ve Siyah-Alaca sığırlarının yetiştiriciliği uygun görülmektedir.

Kar suları ile beslenen yaylalarda tamamen mer'a besisinde mükemmel et yapan Doğu Anadolu Kırmızısı sığırları her geçen gün hızla azalmaktadırlar. Doğu anadolunun fakir köy işletmelerinde üretim büyük ölçüde bu sığır ırkına dayanır. Bölge şartlarına adapte olmuş dayanıklı, oldukça iyi kazanç sağlayan ve iyi kalitede et üreten yerli ırktır. Doğu Anadolu Kırmızısı öncelikle gen kaynağı olarak korunmaya alınmalı ve kendi içerisinde ıslah çalışmaları (Açık Elit Sürü Yetiştirme yolu ile) yürütülmelidir. Esasen Doğu Anadolu Kırmızısı Sığırlarının gen kaynağı olarak korunması ve ıslahı çalışması Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsünde 1993 yılında bir proje ile başlatılmıştır. Bu projenin başarıya ulaşması için gerekli destek yeterince sağlanamamıştır. Ayrıca bölgede şartları uygun işletmeler için Siyah-Alaca, Esmer ve Sarı-Alaca sığırlar saf olarak önerilebilir. Bunun yanında bölge için geliştirilebilecek ideal sığır ırk veya tipi ise, süt verimi yeterli ve et üretimi yüksek hayvanlar olarak gösterilebilir. Bunun için kültür ırkları ile Doğu Anadolu Kırmızısı sığırlarında gerek kombine ve gerekse çevirme melezlemesi çalışmaları sonucu uygun tipler elde edilebilir.

Böylece ülke genelinde bölgelere göre şartları entansif bir sığırcılığa müsait olan işletmeler için saf kültür ırkı hayvanlar önerilirken, şartları entansif sığırcılığa uygun olmayan işletmelerde ise melezlerinden veya yerli ırklardan yararlanılmalıdır. Ayrıca böyle işletmelere uygun yeni ırk ve tiplerin geliştirilmesi çalışmaları yürütülmelidir. Bununla beraber çevre faktörlerinin iyileştirme çalışmaları aralıksız sürdürülmelidir.

SİĞİR ISLAHINDA TEKNİK DÜZENLEMELER

Türkiye sığırlarının ıslahında başlıca ele alınması gerekli teknik konular ; damızlık ithali ve üretimi, suni tohumlama, kayıt tutma ve değerlendirme organizasyonudur

a- Damızlık ithali ve üretimi ;

Türkiyede yeni sığır ırklarının veya tiplerinin elde edilebilmesi için kültür ırkı damızlık sığırlara ihtiyaç vardır. Ayrıca farklı yöre ve işletmelere uygun hayvan ırklarının belirlenmesinde de kültür ırkı damızlık sığırlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Oluşan bu damızlık ihtiyacının karşılanmasında ;

- 1- Dondurulmuş sperma ve embriyo ithali,
- 2- Damızlık hayvan ithali gibi iki yol bulunmaktadır.

Esasen birinci yol henüz yeterince uygulanmamaktadır. Bu yolla üstün nitelikli boğa spermalarının çok daha ucuza ithal edilmesi ve daha etkili çalışmaların yapılması söz konusudur.

melezlemede F1, G1 veya G2 'ler elde edilerek sürü kapatılıp, seleksiyonla yeni tiplerin elde edilmesine çalışılmalıdır.

Sığırlarımızın verimlerinin ıslahında süt ırkı veya kombine verimli kültür ırklarından yararlanılmalıdır. Saf et ırklarının kullanılarak et üretimini artırmaya yönelik çalışmalarda, öncelikle yetiştiricilerin süt üretimindeki gerilemeye razı olmayacağı hususunun dikkate alınması gerekmektedir.

Sığırların verimlerinin ıslahında yalnızca iklim faktörleri dikkate alınarak bölgelere göre uygun ırk tavsiyesi çok doğru bir yol olarak görülmemektedir. İklim şartlarının etkisiyle oluşan işletmenin karakteri ve hayvancılık için ne ölçüde yeterli imkanlarının bulunup bulunmadığı üzerinde durulması daha doğru olacaktır.

Bununla beraber ülkemizin değişik bölgelerinin makro seviyede dikkate alınması ve değerlendirilmesi de önem arz etmektedir.

Ege ve Marmara bölgesi büyük sanayi merkezlerini içine almaktadır. Dolayısıyla gerek et ve gerekse süt ihtiyacı hızla artmaktadır. Ayrıca bölgenin tarıma elverişli olması ve yem bitkileri yetiştirilmesi imkanlarının bulunması bölgeyi entansif sığırcılık için elverişli bir duruma getirmiştir. Nitekim böyle bir yetiştiricilik için uygun olan Siyah-Alacalar bölgede çok yaygın bir duruma gelmiştir. Saf olarak yetiştirilen bu ırkın yüksek süt verimi yanında erkeklerinin et üretimine elverişli olması önemli bir avantajdır. Bu bölgeler ülkenin diğer yörelerine damızlık kültür ırkı hayvan sağlama bakımından da önem kazanmıştır.

İç anadolu bölgesinin iklimi kurak ve mer'aları fakirdir. Bu bölgede yapılabilecek entansif sığırcılık daha çok ahır hayvancılığına dayalı olup, mer'a hayvancılığına göre oldukça masraflıdır. İç anadolu bölgesinde Yerli Kara sığırlarının korunması ve kendi içinde ıslahının yanında, Siyah-Alaca, Esmer ve Sarı-Alaca gibi kültür ırkı sığırlarla kombinasyon ve çevirme melezlemesi yoluyla bölge işletmelerine uyum sağlayacak ve yeterli üretimde bulunacak ırk ve tipler geliştirilmesi için çalışmalar devam ettirilmelidir.

Akdeniz bölgesinde hem sanayi hemde turizm nedeniyle kaliteli hayvansal besin maddelerine ihtiyaç duyulur. Ayrıca bölgede yem bitkisi üretimi yanında yüksek proteinli değişik küspelerin üretilmesi entansif bir sığırcılık için uygun bir ortam hazırlamaktadır. Güney Anadolu Bölgesinde yapılan barajlara ve sulamaya bağlı olarak tarımsal üretim hızla gelişmektedir. Bilhassa endüstri ve yem bitkileri üretimi artmaktadır. Bu duruma bağlı olarak bölge hayvancılığı iyi bir gelişme sürecine girecektir. Bu yörelerde Siyah-Alacalar saf olarak ve bölgedeki yerli ırklarla melezlenmesi sonucu elde edilebilecek yeni tiplerin işletmelere dağıtılması için damızlık hayvan ihtiyacının karşılanmasında gerekli çalışmalara bir an önce başlanmalıdır. Ayrıca bu yörelerde bulunan Kilis ve Güney Anadolu Sarı Kırmızılı gen kaynağı olarak korunmalı ve aynı zamanda bu ırkların ıslah çalışmaları yürütülmelidir.

İkinci yol olan damızlık hayvan ithalinde ise halen değişik metodlar uygulanmaktadır. Bunlar;

a- Özel veya resmi kurumlar tarafından damızlık hayvan ithal ederek doğrudan doğruya çiftçiye intikal ettirilmesi,

b- Devletin özel projeleri için damızlık hayvan ithali ve belirlediği özel damızlıkçı işletmeler kanalı ile damızlıkların çoğaltılıp çiftçilere dağıtılması,

c- Devlet damızlık yetiştirme kuruluşları tarafından damızlık hayvan ithal edilip çoğaltılarak çiftçilere verilmesidir.

Bu yolların kullanılması sırasında;

-Büyük miktarlarda paralar dışarıya ödenmektedir.

-İthal edilen hayvanlar çok üstün niteliklerde olmadığı gibi bu hayvanlar büyük ölçüde adaptasyon problemleri yaşamaktadırlar.

-Başarısızlıklar sonucu yetiştiricilerin devlete olan güveni sarsılmaktadır.

Dolayısıyla bu tip sorunların aşılması ve daha büyük faydaların sağlanması için damızlık canlı hayvan ithali yalnızca çeşitli bölgelerdeki devlet ve özel damızlıkçı (sözleşmeli) işletmelere yapılmalıdır. Buralarda üretim yapılarak elde edilecek döllerin yetiştiricilere dağıtılması daha doğru olacaktır.

Ayrıca devletin araştırma kuruluşlarında, ithal edilen damızlıklar kullanılarak bölge beklentilerine en iyi cevap veren melez kombinasyonların elde edilmesi çalışmalarına ağırlık verilmeli, yeni ırk veya tipler alternatif olarak yetiştiricilere sunulmalıdır.

b- Suni Tohumlama ;

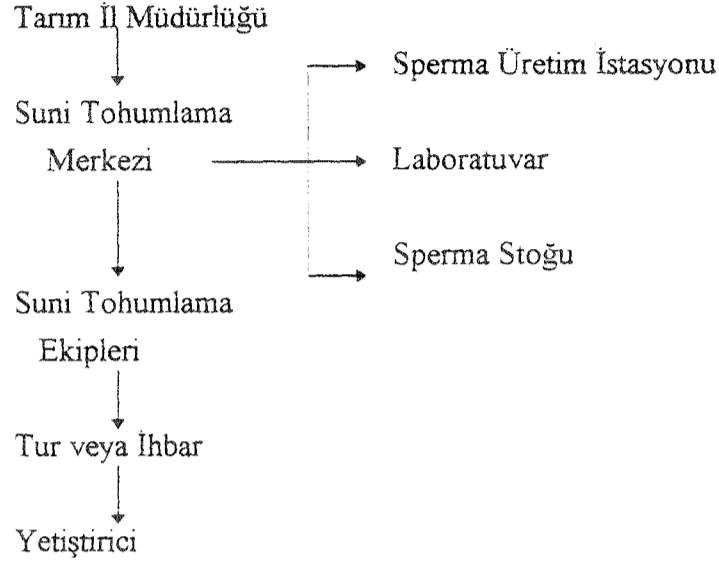
Siğir yetiştiriciliğinde ve ıslahında suni tohumlamanın çok önemli yeri bulunmaktadır. Suni tohumlama daha etkili olarak devreye sokulacak olursa ;

- Genetik ıslah hızlandırılabilir,

- Yüksek genetik yapıya sahip damızlık üretimi sağlanabilir,

- Yeni ırk ve tiplerin elde edilmesi çalışmaları daha ucuz ve kolay olacaktır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı suni tohumlamanın yaygınlaştırılması için özendirici ve destekleyici kararlarını daha etkili olabilecek şekilde iyileştirmelidir. Bununla beraber suni tohumlamada yetiştiricilerin ve teknisyenlerin karşılaştığı bazı zorlukların ve sakıncaların giderilmesi gerekmektedir (Haberleşme, Ulaşım, Teknik Bilgi ve Ekipman gibi). Ülkemizde yürütülen suni tohumlama çalışmalarındaki organizasyonun etkin bir konuma getirilmesi için bölgesel suni tohumlama organizasyonlarına ağırlık verilmelidir(Şekil 1).

Şekil 1. Bölgesel Suni Tohumlama Organizasyonu

c- Kayıt Tutma ve Değerlendirme ;

Hayvan ıslahının temeli güvenilir ve düzenli kayıtlardır. Genotip ve çevrenin istenilen yönde değiştirilmesi için kayıt tutma ve kayıtların uygun şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Sığırlarda devletin kuracağı kayıt ve test organizasyonu öncelikle bölgesel düzeylerde olmalı ve damızlıkçı işletmeler üzerinde yapılmalıdır. Bölgelerdeki üniversite çiftlikleri ve araştırma enstitüleri damızlıkçı işletmeleri oluşturabilir. Sığırlarda kayıt ve test organizasyonu daha sonra ise ülkesel düzeyde entegrasyona gidebilir. Islah çalışmalarında dikkat edilmesi gerekli dört önemli nokta bulunmaktadır. Bunlar ;

a- Düzenli Kayıt Tutma: Çekirdek sürülerde ve çoğaltma sürülerinde muntazam olarak sağlık, üreme ve verim kayıtları tutulmalıdır.

b- Planlı Çiftleştirme: Tutulan kayıtlara göre yüksek genetik yapıya sahip dişi hayvanlar(damızlık değeri ve gerçek verim kabiliyetine göre) seçilerek elit boğalarla çiftleştirilir.

c- Performans ve Progeny Test: Planlı çiftleştirme sonucu elde edilen döllere performans ve progeny testlerine tutulur. Bu testler sonucu damızlık olarak kullanılacak hayvanlar belirlenir.

d- Dondurulmuş Sperma Üretimi ve Suni Tohumlama: Performans test sonucu damızlık seçilen erkeklerden sperma toplanarak dondurulup depolanır. Depolanan spermalar progeny test sonuçlarına göre damızlık hayvan yetiştiren ve üretim yapan işletmelere dağıtılarak, suni tohumlama yoluyla etkin olarak kullanılır.

SİĞİR ISLAHINDA YASAL DÜZENLEMELER

a- Sığır Yetiştirici Birlikleri :

Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde sığır yetiştiricileri durumlarından memnun olup çalışmalarının karşılığını maddi ve manevi olarak almaktadırlar. Bu durumun gerçekleşmesine sebep yetiştiricilerin, sığır yetiştirici örgütlerinin koruyucu şemsiyesi altında olmalarıdır.

Ülkemizde de bu amaçla 904 sayılı " İslahı Hayvanat Kanunu" nun 28-2-1995 tarih ve 4084 sayılı kanunla değiştirilen ek madde ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığında desteklemesi sonucu " Damızlık Sığır Yetiştirici Birlikleri " Ekim 1995 tarihinden itibaren kurulmaya başlanmıştır. İki yıl içerisinde 32 ilde damızlık sığır yetiştirici birlikleri kurulmuştur.

Yetiştirici birliklerinin temel amaçlarından biri, üzerinde çalıştıkları ırkın veya tipin verim düzeyini artıracak ıslah çalışmalarını yapmaktır.

Sığır ıslahı organizasyonunda etkinliğin artırılabilmesi ve özendirici olması açısından yetiştirme birliklerine giren yetiştiricilere Tarım Bakanlığı;

- Damızlık satışlarında yeterli seviyede prim vermeli,
- Ucuz ve kolay kredi sağlamalı,
- Ürettikleri ürünlerine pazarlama kolaylığı getirilmeli,
- Taban fiyatı ve destekleme alımları gibi teşvikler vermelidir.

b- Sığır İslah ve Araştırma Birimi :

Türkiyede hayvancılıkla ilgili ıslah kurumları arasında koordinasyon çok yetersizdir.

Bu amaçla Tarım ve Köyişleri bakanlığı bünyesinde "Hayvan İslahı Genel Müdürlüğü" kurulmalı ve müdürlüğe bağlı olarak "Sığır İslah ve Araştırma Birimi" oluşturulmalıdır. Bu birimin görevleri;

- Sığırcılıkla ilgili araştırmaların planlanması ve yürütülmesinde koordinasyonun sağlanması,
- Dışarıdan getirilecek gen kaynaklarının denetimi,
- Damızlık üretimi,
- Verim denetimleri,
- Kayıtların tutulması ve sürü defterleri oluşturma,
- Yayım hizmetleridir.

Sığır ıslah ve araştırma birimi; ilgili ıslah ve araştırma kurulundan gelen proje konularının planlandığı, yürütüldüğü ve sonuçlandırıldığı birimlerdir.

Sığır ıslah ve araştırma birimi üniversite ve araştırma kurumlarınca oluşturulur. Projeler tarım işletmeleri ve araştırma enstitülerinde yürütülür. Bu birim, Hayvan İslahı

Genel Müdürlüğünün bir alt kolu olarak çalışır. Damızlık hayvan ve sperma ithalini düzenler ve denetler, tabi aşım, suni tohumlama ve verim kontrollerinin organizasyonları gibi etkinliklerde bulunur.

Sığır ıslah ve araştırma birimi üniversite ve araştırma kuruluşlarına danışmanlık görevi verilmeli ve ortak araştırma yapma imkanlarını artırmalıdır.

c- Islah ve Araştırma Kurulu

Yetiştiricilerin ihtiyaç duydukları damızlık hayvan tipleri, teknolojik yenilikler ve diğer yetiştiricilik sorunları araştırıcı ve yayımcı kuruluşların ağırlıklı olduğu " Islah ve Araştırma Kurulu" nca her yıl düzenli olarak belirlenir. Belirlenen ortak ihtiyaçlar ıslah ve araştırma birimi vasıtasıyla üniversite ve araştırma kuruluşlarına aktarılır.

Kurulun ikinci ana görevi de çalışmaların izlenmesi ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesidir.

Islah ve Araştırma Kurulu; üniversiteler, araştırma kurumları, yayımcı kuruluş, yetiştirici birlikleri, ziraat odaları gibi kurumların temsilcilerinden oluşur.

SIGIR ISLAHINDA YETİŞTİRİCİ-DEVLET İŞBİRLİĞİ

Sığır ıslahının etkili yürütülebilmesinde; Araştırma, damızlık üretme, yayım faaliyetlerini yürüten kamu kurumları ile, yetiştiriciler arasında sağlıklı işleyen işbirliği ve organizasyonun(Şekil 2) oluşturulması gerekir.

Bu organizasyonda ana ilke, hizmet kimin için üretiliyorsa, modelin onlarla beraber yani yetiştiricilerle beraber oluşturulmasıdır. Bu beraberlik yurt çapında ve bölgesel düzeylerde sağlanmalıdır.

Islah ve Araştırma birimlerince elde edilen araştırma sonuçları öncelikle kamu yetiştirme kuruluşları ve damızlıkçı nitelikteki gönüllü işletmelerde denenir. Deneme sonuçları olumlu ise ıslah ve araştırma kurulunun onayı alınarak kitlesel düzeyde yaygınlaştırılması, yayımcı kurum aracılığıyla sağlanır.

Yayımcı birim olarak Tarım ve Köyşleri bakanlığının mevcut potansiyel gücü etkili olarak harekete geçirilir. Damızlık materyalin, teknolojilerin ve bilgilerin aktarılmasında yayımcı birim görev yapar.

Yayımcı birimler yetiştirici birlikleri ile işbirliği yaparak ilk aşamada damızlıkçı özel işletmeleri belirler ve hizmetlerini büyük ölçüde bunlara aktarır. Yenilikler projeye bağlı olarak yürütülür.

Projeli çalışma öncelikle ıslah, pazarlama, ürün işleme ve kredilendirmeyi yapan kurumlarla birlikte yapılır.

Şekil 2. Ülkesel Islah Organizasyonu

Yetiştiriciye götürülen yeni materyalin ve yeniliğin kaybolması yahut kalıcı olması onların örgütlenmesi ile ilişkilidir. Yetiştiriciler var olan üretim güçlerini ancak örgütlenme ile büyütebilir ve pazar düzenini kendileri lehine denetleyebilirler.

Bu olgu bütün demokratik ülkelerde böyle sağlanmıştır. Türkiyede bu örgütlenme daha büyük önem ve fonksiyona sahiptir.

Daha önce yaşanan tecrübeler ülkemizde birçok örgütlenmelerin başarıya ulaşamadığını göstermektedir. Sebep olarak da yetiştiricilerin kendi sorunlarına sahiplenmemesi ifade edilebilir. Yalnızca yetiştiricilerin kendi iradeleri ile kurdukları ve yönettikleri organizasyonlar yetiştiricilerin sorunlarının çözülmesinde etkili olduğu takdirde örgütlenme başarıya ulaşabilir.

Devlet bu birliklerin güçlenmeleri için belirli ölçülerde destek sağlamalı fakat demokratik yönetime hiçbir şekilde müdahale etmemelidir. Ayrıca sözleşmeli yetiştiricilik ile yetiştiriciler tarafından üretilecek damızlıklar için devletin teşvik ve desteği sağlanmalıdır. Damızlık ihtiyacının karşılanmasında, bu yol etkili olarak kullanılmalıdır.

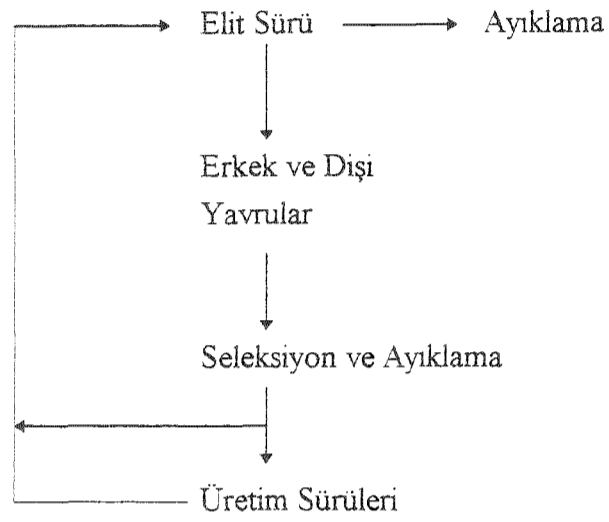
UYGULANABİLECEK ISLAH PROGRAMLARI

Kurulacak organizasyonlar için 2 ayrı ıslah programı önerilebilir.

1. Küçük veya dar bölgeli yetiştirme ve ıslah programı :

Bu programı uygulayabilecek işletmeler araştırma enstitüleri, üniversite çiftlikleri ve 100-200 başlık özel çiftliklerdir. Bu işletmeler açık elit sürü yetiştirme yolu ile kendi işletmesinde elit sürüler oluşturmalı(Şekil 3) ve düzenli olarak tutulan kayıtlar ile iyi bir

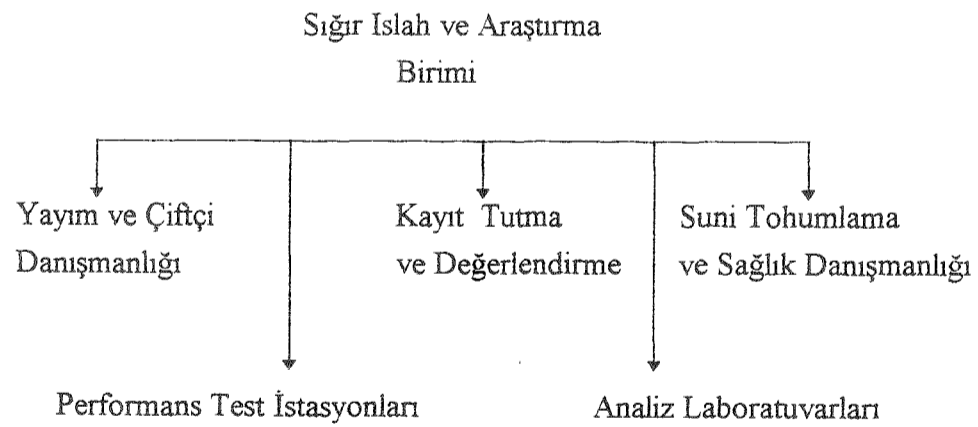
seleksiyon programı yürütmelidir. Ancak böyle işletmelere teşvik ve destek verilmelidir. Ayrıca düzenli kontroller yapılmalıdır. Bu işletmeler kendi bölgesindeki bir çok yetiştiricinin damızlık hayvan ihtiyacını karşılayabilirler.

Şekil 3. Açık Elit Sürü Yetiştirme

2. Geniş bölgeyi yetiştirme ve ıslah programı :

Bu programın uygulanabilmesi için sığır ıslah ve araştırma birimi içerisinde aşağıdaki üniteler oluşturulmalıdır(Şekil 4). Çalışmalar bir bütünlük arz etmelidir. Bunlardan herhangi birisindeki aksama çalışmaların ve bir çok emeğin boşa gitmesine, başlanılan noktaya geri dönülmesine sebep olacaktır.

Şekil 4. Bölgesel Islah Organizasyonu

SONUÇ

Gerekli tedbirler alınarak iç pazarda tüketici ve üreticinin korunması ve ihracatın yapılmasında ülkemizde hayvan ıslahı ve damızlık üretimi teşvik edilmelidir. Bunun için ürün bazında gerekli sübvansiyonlar ve taban fiyatı uygulamaları (en azından Avrupa Birliği ülkelerinin yaptığı kadar) etkili bir şekilde devreye sokulmazsa, hayvancılığı gelişmiş ülkelerin Türkiye'ye ürün ithali sonucu hayvansal üretimimizde önemli düşüşler olacak ve hayvancılığımız büyük krizlere girebilecektir.

Üretimin artırılmasında genotipik ıslahın önemli payı bulunmaktadır. Genotipin ıslahı ve bu alandaki problemlerin çözümü devamlı olarak devletten beklenmiştir. Ancak yetiştirici kendisinde bulunan potansiyel gücü devreye sokmadığı için devletin yaptığı hizmetler yeterince etkili olamamaktadır. Esasen yetiştiricilerin örgütlenmesi ve yönetime katılması ile sorunların çözümü daha hızlı ve gerçekçi olacaktır. Hali hazırda sığır yetiştirme birliklerinin yaygın ve etkili olarak fonksiyon göstermeleri ve sözleşmeli damızlık üretim sistemine geçilmesi mevcut sorunların çözümünde önemli bir yol olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Alpan, O., 1990. Sığır Yetiştiriciliği ve Besiciliği. Medisan Yay. No:3, Ankara.
Anonymous, 1995. Türkiye İstatistik Yıllığı 1994. D.İ.E. Ankara.
Anonymous, 1996. Yedinci Beş Yıllı Kalkınma Planı. D.P.T., Ankara.
Bayındır, Ş. ve O. Yazgan. 1981. Et Sığırcılığı Ders Notları. Atatürk Üni. Ziraat. Fak. Zootečni Böl. Erzurum.
Cebeci, Z., E. Pekel ve K. Özkütük, 1993. Türkiyede Sığır Islahı İçin Önerilebilecek Organizasyonel Bir Yaklaşım. Güneydoğu Anadolu Bölgesi 1. Hayvancılık Kongresi, (12-15 Mayıs 1993), Şanlıurfa.
Kaymakçı, M. ve R. Sönmez, 1996. Türkiye Küçükbaş Hayvan Islahı Stratejisi. Hayvancılık 96 Ulusal Kongresi. 18-20 Eylül 1996, İzmir.
Kumlu, S., K. Özcan ve Grothe, P.O., 1996. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri. Türk Holstein Friesian Yetiştiricileri Dergisi. Yıl:2., Sayı:7, Ankara.
Özhan, M., Ö. Akbulut, O. Karaca ve N. Tüzemen, 1995. Hayvansal Gen Kaynaklarının Korunma ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi. 9-13 Ocak1995, Ankara.
Tüzemen, N., M. Özhan, ve Ö. Akbulut, 1992. Gen Kaynağı Olarak Doğu Anadolu Kırmızısı (D.A.K.) Sığırlarının Korunması ve Islahı. Trakya Bölgesi 1. Hayvancılık Sempozyumu. 8-9 Ocak 1992, Tekirdağ.
Yarkın, İ., 1961. Sığır Yetiştirmesi. Atatürk Üni. Ziraat Fak. Ders Kitapları serisi, Erzurum.